

Право на

інформацію:

публічну й не дуже

Світлана ФІЛОНЕНКО

На початку 2011 року набув чинності Закон «Про захист персональних даних», у травні до нього приєдналися Закон «Про доступ до публічної інформації» та нова редакція Закону «Про інформацію». Україна в цьому не є винятком: подібні норми діють у всіх державах Європи. У низці країн навіть запроваджено посади незалежних уповноважених з питань захисту персональних даних. Отже, чи поліпшаться умови здійснення права на інформацію в Україні?

22

Закони «Про доступ до публічної інформації» та «Про інформацію» дозволяють зацікавленій особі вимагати в органів державної або місцевої влади інформацію, що стосується безпеки її життя, здоров'я, витрачання бюджетних грошей, захисту прав, перспективних планів розвитку району, міста, області, де вона мешкає. Особливо важливі ці закони для журналістів, яким спрощено порядок акредитації. Її відсутність не може бути підставою для відмови в допуску працівника засобу масової інформації на відкриті заходи, що проводяться суб'єктами владних повноважень.

Права журналіста закріплено у статті 25 нової редакції Закону «Про інформацію». До них належать: право на особистий прийом посадовою чи службовою особою в розумні строки (зважаючи на специфіку праці журналіста); на таємницю джерел інформації; на збирання інформації в районах стихійного лиха, катастроф, аварій, масових заворушень, військових дій; на відмову від авторства матеріалу, зміненого редакційною правкою, якщо його зміст після такого редагування суперечить переконанням журналіста. Слід зауважити, що відтепер принцип розкриття журналістом джерел інформації на вимогу правоохоронних органів здійснюватиметься лише на підставі рішення суду, що впливає з практики Європейського суду з прав людини.

Іще один із прогресивних моментів – розширення змісту поняття цензури. Стаття 24 Закону «Про інформацію» забороняє цензуру, тобто будь-яку вимогу, спрямовану, зокрема, до журналіста, засобу масової інформації, його засновника (співзасновника), видавця, керівника, розповсюджувача, узгоджувати інформацію до її поширення або накладення заборони чи перешкоджання в будь-якій іншій формі тиражуванню або поширенню інформації. Ця заборона не поширюється на випадки, коли попереднє узгодження інформації здійснюється на підставі закону, а також у разі накладення судом заборони на поширення інформації.

Законодавець заборонив втручатися у професійну діяльність

журналістів (ч. 2 ст. 24 згаданого закону), контролювати зміст поширюваної інформації, зокрема з метою поширення чи непоширення певної інформації, замовчувати суспільно необхідну інформацію, накладати заборону на висвітлення окремих тем, показ окремих осіб або поширення інформації про них, забороняти критикувати суб'єкти владних повноважень, окрім випадків, установлених законом, договором між засновником (власником) і трудовим колективом, редакційним статутом.

З огляду на те, що інформація за своєю природою є немайновим благом, а право власності – це речове право, ліквідовано термін «право власності на інформацію», адже майнові права на інформацію є окремим об'єктом інтелектуальної власності з власним правовим режимом. Тому у статті 23 Закону «Про інформацію» його замінили згадкою про інформаційну продукцію та інформаційні послуги.

Усі органи влади, у тому числі й органи місцевого самоврядування, від яких досить проблематично було отримати відповідь на інформаційний запит, відтепер зобов'язані до цього Закону «Про доступ до публічної інформації». Суб'єктами відносин у сфері доступу до публічної інформації є: **запитувачі інформації та її розпорядники**. До перших закон відносить фізичних і юридичних осіб, об'єднання громадян без статусу юридичної особи, крім суб'єктів владних повноважень; перелік тих, хто зобов'язаний інформацію надавати, визначений у статті 13 цього закону.

Запит на інформацію може бути індивідуальним або колективним, подаватися в усній, письмовій чи іншій формі (поштою, факсом, телефоном, електронною поштою) на вибір запитувача. Не пізніше як за 5 робочих днів від моменту отримання інформаційного запиту розпорядник інформації повинен надати відповідь по суті. У разі, якщо запит стосується надання великого обсягу інформації або потребує її пошуку серед значної кількості даних, розпорядник інформації може продовжити

строк розгляду запиту до 20 робочих днів із обґрунтуванням такого продовження. Про що й повідомляє запитувача в письмовій формі не пізніше як за п'ять робочих днів із дня отримання запиту. Якщо запит стосується інформації, необхідної для захисту життя чи свободи особи, щодо стану довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту, аварій, катастроф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних подій, що сталися або можуть статися й загрожують безпеці громадян, відповідь має бути надана не пізніше як за 48 годин з дня отримання запиту (ст. 20 Закону «Про доступ до публічної інформації»).

Слід зауважити, що відповідь на запит передбачатиме певну плату. Якщо інформація-відповідь, необхідна зацікавленій особі, перевищуватиме десять друкованих сторінок, доведеться відшкодувати витрати на копіювання та друк (ст. 21 згаданого закону).

Своїм Указом «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації» Президент Віктор Янукович зобов'язав Кабінет Міністрів забезпечувати фінансування передбачених Законом «Про доступ до публічної інформації» заходів, виконуваних розпорядниками інформації, які утримуються за рахунок державного бюджету. Крім того, уряд разом зі Службою безпеки має підготувати законопроект про вдосконалення законодавчих актів щодо використання інформації з обмеженим доступом і відповідальності за порушення таких актів. Кабінет Міністрів також зобов'язаний запровадити моніторинг виконання органами виконавчої влади згаданого закону та судових рішень, прийнятих у зв'язку з порушенням права на одержання такої інформації.

Можна тільки вітати появу серед видів інформації (ст. 10 Закону «Про інформацію») **екологічної інформації або інформації про стан довкілля**. Відтепер відомості про вплив на довкілля та результати його моніторингу, а також будь-яка інша екологічна інформація ста-

нуть публічною, тобто відкритою для суспільства, інформацією.

Водночас, перелічуючи види інформації за змістом, законодавець чомусь не згадав про медичну та архівну інформацію. Перша, по суті, відображає процеси та явища, результати медичних наукових досліджень і медичної практики. Друга, за визначенням *Короткого архівного українського термінологічного тлумачного словника*, є сукупністю первинної та вторинної документної інформації архівів.

Конституційна норма (ч. 1 ст. 17 Конституції України) зобов'язує державу захищати інформаційну безпеку. Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки (затверджені Законом № 537-V від 9.01.2007 року) визначають **інформаційну безпеку** як «стан захищеності життяво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації». Серед напрямів державної інформаційної політики (ст. 3 Закону «Про інформацію») також закріплено «забезпечення інформаційної безпеки України», яка, отже, характеризується ступенем захищеності держави, суспільства та окремої людини й невразливістю головних сфер життєдіяльності щодо небезпечних інформаційних впливів. Інформаційна безпека визначається здатністю держави нейтралізувати такі впливи.

Кроком уперед з огляду на забезпечення доступу до інформації стало ототожнення у статті 11 Закону «Про інформацію» поняття **«інформація про фізичну особу»** та **«персональні дані»**, тобто відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована.

Проте за європейськими стандартами персональні дані прийнято поділяти на **дані загального характеру** (прізвище, ім'я та по батькові, дата й місце народження, громадянство, місце проживання) та **вразливі персональні дані** (про стан здоров'я; історія хвороби, діагнози тощо; біометричні показники; етнічна належність; ставлення до релігії; належність до громадських об'єднань; ідентифікаційні коди чи номери; персональні символи; підпис; відбитки пальців, записи голосу, фотографії; дані про розмір зарплати або інші законні доходи, про вклади і рахунки в банках, нерухомість, зміст податкової декларації; кредитна історія; дані про судимість та інші форми притягнення

особи до кримінальної, адміністративної чи дисциплінарної відповідальності; результати іспитів, професійного та іншого тестування тощо). Вітчизняні закони «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації» та «Про інформацію» мали б заборонити збирання, зберігання, використання та поширення без згоди суб'єкта саме його вразливих персональних даних. Але бодай мінімального, але чітко визначеного переліку персональних даних жоден із трьох документів не містить. Зокрема, у частині 2 статті 11 Закону «Про інформацію» наведено конституційну норму щодо заборони збирання, зберігання, використання та поширення **конфіденційної інформації про особу без її згоди** (ст. 32 Конституції). До такої **конфіденційної інформації** віднесено дані про національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я особи, а також адресу, дату й місце народження. У Законі «Про захист персональних даних» (ч. 1 ст. 7) забороняється обробка персональних даних про расове або етнічне походження, політичні, релігійні або світоглядні переконання, членство в політичних партіях та професійних спілках, а також даних, що стосуються здоров'я чи статевого життя. Обидва ці переліки є, вочевидь, неповними і не збігаються, до того ж адресу, дату й місце народження особи у світовій практиці не відносять до конфіденційної інформації.

Водночас Закон України «Про захист персональних даних» передбачає створення уповноваженого державного органу із захисту персональних даних, якому надається право вільного доступу до будь-яких приміщень, де зберігаються персональні дані чи здійснюється їх обробка. Таким органом стала **Державна служба з питань захисту персональних даних**, створена у зв'язку з реформуванням центральних органів державної влади відповідно до Указу Президента № 1085 від 9.12.2010

Факти

На офіційному сайті Президента України з'явився розділ «Доступ до публічної інформації» з номерами телефонів, адресами електронної пошти глави адміністрації Президента Сергія Льовочкіна, його заступників, керівників управлінь і радників Президента.

У Верховній Раді України уповноваженим структурним підрозділом, відповідальним за інформаційні запити, і держателем єдиної бази даних запитів на інформацію, що надходять до парламенту, визначене **Інформаційне управління апарату Верховної Ради**. Буде створена єдина електронна адреса для запитів, запроваджено єдиний багатоканальний телефонний і факсовий номер. Однак апарат парламенту не є розпорядником запитів, спрямованих народним депутатам, посадовим особам Верховної Ради, а також інформації, що потребує аналітичної обробки, узагальнення або створення в інший спосіб.

Генеральна прокуратура створила **спеціальний підрозділ** із захисту прав людини у сфері доступу до публічної інформації.

У Верховному Суді України затверджено **Положення про забезпечення доступу до публічної інформації**.

року «Про оптимізацію системи центральних органів державної влади». Діяльність цієї служби спрямовується й координується Кабінетом Міністрів через міністра юстиції.

Як усі ці закони працюватимуть, залежатиме від окремих громадян, влади й суспільства загалом. Хотілося б сподіватися, що новітнє вітчизняне законодавство в інформаційній сфері прискорить формування відповідального громадянського суспільства.

Добірка Віне журналу

На міжнародному рівні діє низка правових актів, які тією чи іншою мірою спрямовані на захист персональних даних. Право кожної людини на інформацію проголошено в Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 року (ст. 19) і закріплено пізніше в Європейській Конвенції про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року (ст. 10), а також у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права від 19 грудня 1966 року (ст. 19). Правовий режим користування таким правом припускає існування «особливих обов'язків і особливої відповідальності». Крім того, в перелічених міжнародно-правових актах містяться статті, що встановлюють певні межі в користуванні правом на інформацію. Ними є права кожної людини на повагу її особистого та сімейного життя, таємницю кореспонденції, повагу до честі й гідності.

30 вересня 2010 року Україна ратифікувала Конвенцію Ради Європи № 108 від 28 січня 1981 року «Про захист приватних осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних особистого характеру». Документ стосується захисту права на недоторканність особистої сфери та має на меті гарантувати права кожної людини на повагу до її особистого життя.